

БЮДЖЕТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

© 2017 СТЕПАНОВА Г. М.

УДК 336.02.330.3

Степанова Г. М. Бюджетне регулювання соціально-економічного розвитку України

Метою статті є визначення особливостей реалізації заходів бюджетного регулювання соціально-економічного розвитку України та оцінка перспектив підвищення їх дієвості з урахуванням завдань структурних перетворень фінансової системи. Здійснено аналіз заходів бюджетного регулювання у сфері доходів, видатків та дефіциту бюджету. Визначено взаємозв'язок показників приросту видаткової частини зведеного бюджету та індексу споживчих цін, оцінено вплив видатків на економічну ситуацію та соціальну стабільність. Охарактеризовано інструменти подальшого розвитку механізму бюджетно-податкового регулювання економіки. Проаналізовано показники питомої ваги первинного балансу бюджету у валовому внутрішньому продукті. Обґрунтовано необхідність застосування дієвих інструментів бюджетно-податкового регулювання для забезпечення макроекономічної стабілізації, активізації процесів економічного зростання.

Ключові слова: бюджетне регулювання, податкове регулювання, бюджет, доходи бюджету, видатки бюджету, дефіцит бюджету.

Рис.: 2. **Бібл.:** 11.

Степанова Ганна Михайлівна – аспірантка кафедри фінансів, Київський національний торговельно-економічний університет (вул. Киото, 19, Київ, 02156, Україна)

E-mail: annet176@mail.ru

УДК 336.02.330.3

Степанова А. М. Бюджетное регулирование социально-экономического развития Украины

Целью статьи является определение особенностей реализации мер бюджетного регулирования социально-экономического развития Украины, оценка возможностей повышения их эффективности с учетом задач структурных преобразований финансовой системы. Проанализированы меры бюджетного регулирования в сфере доходов, расходов и дефицита бюджета. Определена взаимосвязь показателей прироста расходной части сводного бюджета и индекса потребительских цен, дана оценка влиянию расходов на экономическую ситуацию и социальную стабильность. Представлена характеристика инструментов дальнейшего развития механизма бюджетно-налогового регулирования экономики. Проанализированы показатели удельного веса первичного баланса бюджета в валовом внутреннем продукте. Обоснована необходимость применения действенных инструментов бюджетно-налогового регулирования для обеспечения макроэкономической стабилизации, активизации процессов экономического роста.

Ключевые слова: бюджетное регулирование, налоговое регулирование, бюджет, доходы бюджета, расходы бюджета, дефицит бюджета.

Рис.: 2. **Библ.:** 11.

Степанова Анна Михайловна – аспірантка кафедри фінансов, Київський національний торговельно-економічний університет (вул. Киото, 19, Київ, 02156, Україна)

E-mail: annet176@mail.ru

UDC 336.02.330.3

Stepanova G. M. The Budgetary Regulation of the Socio-Economic Development of Ukraine

The article is aimed at defining the peculiarities of implementing measures for budgetary regulation of the socio-economic development of Ukraine, evaluating possibilities to enhance their efficiency, taking account of tasks of the structural transforming of financial system. Measures of the budgetary regulation in the sphere of revenue, expenditure, as well as budget deficit, have been analyzed. The mutual relationship of indicators of gain on the expenditure part of the consolidated budget and the consumer prices index has been defined, the impact of costs on the economic situation and social stability has been estimated. A characterization of tools for further development of the mechanism for budgetary and tax regulation of the economy has been provided. The indicators of relative share of the primary budget balance in the gross domestic product have been analyzed. The necessity of applying the efficient tools for budgetary and tax regulation in order to ensure macroeconomic stabilization, as well as activating of processes of economic growth, has been substantiated.

Keywords: budgetary regulation, tax regulation, budget, budget revenue, budget expenditure, budget deficit.

Fig.: 2. **Bibl.:** 11.

Stepanova Ganna M. – Postgraduate Student, Department of Finance, Kyiv National University of Trade and Economics (19 Kioto Str., Kyiv, 02156, Ukraine)
E-mail: annet176@mail.ru

Бюджетне регулювання в сучасних умовах виступає макроекономічним регулятором відтворювальних процесів, спрямованим на реалізацію стратегічних пріоритетів розвитку економіки держави. Бюджетна політика як вагома складова фінансової політики через сукупність інструментів, методів, засобів і механізмів впливає на соціально-економічний розвиток країни. Функціонування системи бюджетного регулювання значною мірою пов'язано зі зміною інституційного середовища суспільства. Інституційний підхід передбачає розгляд бюджетного регулювання як динамічної системи, що постійно вдосконалюється та адаптується до основних завдань соціально-економічного розвитку. Впровадження інституційного підходу до дослідження бюджетної політики є важливим завданням, що передбачає визначення ознак інституту бюджетного регулювання та інституційного середовища, яке забезпечує

його функціонування. У зв'язку з посиленням регулюючої функції державних фінансів проблема бюджетного регулювання економічного зростання є основоположною в процесі становлення моделі фінансового розвитку, що підтверджує її актуальність і необхідність комплексного дослідження, теоретичного обґрунтування та формування цілісного уявлення про розвиток бюджетного механізму, який, своєю чергою, виступає стрижнем ефективною фінансовою політики держави.

Серед вагомих досліджень зарубіжних вчених у сфері бюджетного регулювання соціально-економічного розвитку варто зазначити роботи: Дж. Б'юкенена [1], Дж. М. Кейнса [3], П. Кругмана [10], А. Лаффера, В. Парето, Д. Рікардо, Дж. Сакса, П. Самуельсона [7], А. Сміта, Дж. Стігліца [11], В. Танзі, С. Фішера, Дж. Хікса та інших. Питанням формування та реалізації бюджетної політики в умовах економічних перетворень присвячені

праці вітчизняних вчених: В. Дем'янишина, І. Запатріної, Л. Лисак [4], І. Лук'яненко, І. Луїної, І. Лютого, А. Мазаракі [2], А. Соколовської [8], В. Федосова, І. Чугунова [5; 9] та інших. Разом з тим, доцільним є продовження наукових досліджень в аспекті формування єдиної методології реалізації бюджетного регулювання, визначення його предмета та посилення дієвості впливу на соціально-економічний розвиток суспільства в умовах трансформаційних перетворень. Підвищення темпів економічного зростання та посилення результативності структурних економічних перетворень потребують проведення інституційних змін бюджетної системи. Реалізація останніх повинна враховувати вплив очікуваних змін економічного стану на суспільний розвиток, наявність достатнього рівня розвитку інституційного середовища для впровадження необхідних результатів модернізації фінансової системи.

Метою даної статті є визначення особливостей реалізації заходів бюджетного регулювання соціально-економічного розвитку України та визначення перспектив підвищення їх дієвості з урахуванням завдань структурних перетворень економічної системи.

Використання бюджету в системі державного регулювання економіки пов'язане з умовами та результатами виробництва, рівнем розвитку продуктивних сил та економічних відносин, характером споживання суспільного продукту. Слід зазначити, що закономірності та особливості функціонування фінансових важелів бюджетного регулювання повинні враховувати та визначатися відповідно до дії економічних законів [1]. Формування пропорцій бюджетного перерозподілу вартості як основного регулюючого важеля державної політики економічного зростання має насамперед задовольняти вимоги закону зростання людських потреб і закону пропорційного розвитку економіки. Дія закону нагромадження, закону економічного зростання та закону обмеженості ресурсів зумовляє концентрацію бюджетних коштів на найважливіших напрямках соціально-економічного розвитку. Бюджетне регулювання є методом державного фінансово-економічного регулювання з метою впливу на циклічний розвиток економіки задля стимулювання економічного зростання та забезпечення відповідного розширеного розвитку суспільства [6].

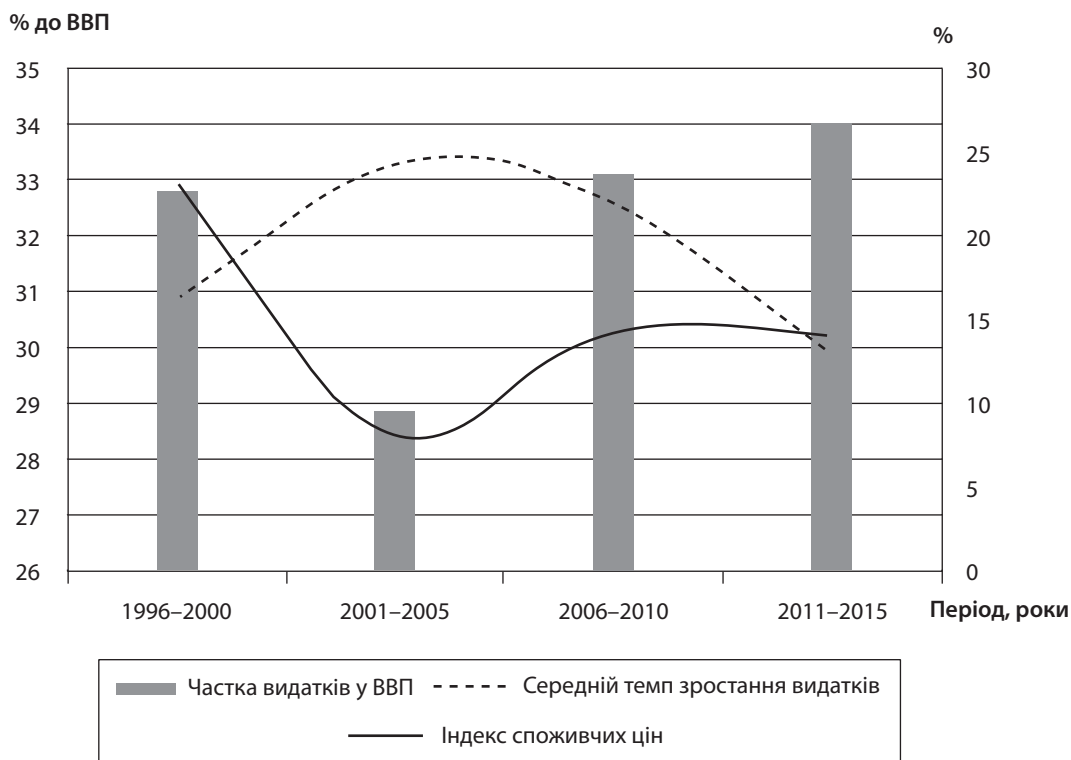
Змістом бюджетного регулювання держави є розробка основних напрямів формування та використання бюджетних коштів, виходячи з необхідності вирішення завдань, які стоять перед суспільством на даному етапі розвитку. Вітчизняний науковець І. Я. Чугунов [5] у своїх дослідженнях зазначає, що система бюджетного регулювання ґрунтується на інтеграції державного регулювання дохідної та видаткової частин бюджету, міжбюджетних відносин, дефіциту (профіциту) бюджету та державного боргу. Враховуючи наведене, вбачаємо доцільним провести дослідження та визначити особливості структурних складових вітчизняної системи бюджетного регулювання в періоді 2001–2015 рр. Прийняття Бюджетного кодексу стало результатом ґрунтовної роботи органів державної влади, відповідальних за розробку та реалізацію бюджетної політики. Даний захід дозволив поси-

лити її системність, чітко визначити інституційні рамки повноважень учасників бюджетного процесу.

Результативність заходів бюджетного регулювання є багатоаспектною економічною категорією, яка включає сукупність необхідних компонентів. *По-перше*, внесення змін у нормативно-правові акти, які збільшують видаткову частину, мають передбачати обґрунтовані джерела збільшення доходної частини бюджету. *По-друге*, має бути мінімізовано вплив політичного циклу на формування бюджетних показників [8]. *По-третє*, збільшення видаткової частини бюджету має відбиватися у виконанні основних завдань бюджетної політики, які відображаються в бюджетній декларації. *По-четверте*, бюджетна політика має бути послідовною, виваженою та системною, що забезпечити поступальність якісних перетворень в економіці та соціальній сфері. *По-п'яте*, у країнах із високим рівнем державного управління та помірною корупцією зростання частки перерозподілу валового внутрішнього продукту через бюджетну систему має позитивний чи нейтральний ефект, а в інших випадках зростання частки держави в економіці призводить до уповільнення економічного зростання.

Метою бюджетної політики є забезпечення відповідного рівня соціально-економічного розвитку суспільства з урахуванням збалансованості державних фінансів, що реалізується через інститути бюджетного регулювання, державного фінансового контролю. Державне регулювання в сучасних умовах являє собою макроекономічний регулятор відтворювальних процесів, спрямований на реалізацію стратегічних пріоритетів соціально-економічного розвитку держави. Перспективне прогнозування видатків бюджету є важливим інструментом державного регулювання економічних і соціальних процесів, оскільки обґрунтовує напрями використання бюджетних коштів у майбутньому з урахуванням визначених цілей та пріоритетів соціально-економічного розвитку держави на середньо- та довгострокову перспективу [9].

Варто зазначити, що розвиток системи бюджетного регулювання супроводжувався динамічними змінами, зокрема у сфері державного регулювання видаткової частини. Затяжна рецесія економіки 1990-х років позначилася на накопиченні проблем у бюджетній сфері, відсутність належного досвіду управління відобразилася на тому, що держава одночасно намагалася вирішити питання забезпечення макроекономічної стабілізації, створення стимулів для відновлення економіки та покращення добробуту населення [4]. Частка лише видатків зведеного бюджету у ВВП у 1996 р. становила 41,90 відсотка, що є високим показником навіть для розвинутих країн. Поступово, реалізуючи заходи макроекономічної стабілізації, було суттєво знижено показник бюджетного дефіциту, проведено боргову реструктуризацію, що дало змогу послабити боргове навантаження на бюджет. У 2000 р. частка видатків зведеного бюджету у ВВП становила 28,40 відсотка, а середнє значення для періоду 2001–2015 рр. – 32,78 відсотка відповідно (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка показників приросту видаткової частини зведеного бюджету та індексу споживчих цін у розрізі п'ятирічних періодів

З 2000 р. Україна перебувала у стадії економічного піднесення, у даний час пріоритетом бюджетної політики визнано формування збалансованого бюджету, зниження рівня державного боргу та частки перерозподілу валового внутрішнього продукту через бюджет задля створення фундаментальних передумов для економічного зростання. На початку десятиліття було запроваджено елементи програмно-цільового методу бюджетного планування, що позитивно відобразилося на якості бюджетного процесу. Показник питомої ваги бюджетних видатків у ВВП у періоді 2001–2005 рр. знизився до значення 28,82 відсотка. Однак внаслідок посилення впливу політичного циклу на процес формування бюджетних показників зростання видатків соціального спрямування у 2004–2005 рр., які мали постійний характер та проектувались і в наступні періоди, а згодом і фінансової рецесії 2008–2009 рр. значення приведенного показника видатків зросло до рівня 33,14 відсотка в періоді 2006–2010 рр. Поступове зростання видатків на обслуговування державного боргу та несприятлива економічна кон'юнктура, а також зростання у 2014–2015 рр. видатків на державну оборону та безпеку в умовах військового конфлікту призвели до збільшення частки бюджетних видатків у валовому внутрішньому продукті до 34,01 відсотка у 2011–2015 рр. Своєю чергою, збільшення видатків бюджету потребувало зростання дохідної частини, що проявилось в посиленні податкового навантаження на економіку та ролі Національного банку у формуванні доходів бюджету за рахунок перерахування частини прибутку.

За результатами проведеного аналізу виявлено, що в часи рецесії, яка тривала 4 роки в періоді 1996–

2000 рр. і 3,5 року в періоді 2011–2015 рр., середнє значення темпу приросту видатків зведеного бюджету було нижчим від індексу споживчих цін. Відповідні значення наведених показників у першому випадку становили 16,47 та 22,96 відсотка, у другому – 12,91 та 13,82 відсотка відповідно. Представлений факт засвідчує, що в наведених періодах відбувалося падіння реальних доходів населення внаслідок недостатнього рівня фінансових ресурсів держави для індексації державних соціальних стандартів. Натомість, у періодах економічного зростання: 2001–2005 та 2006–2010 рр. (за винятком 2009 р.) середній темп зростання видаткової частини бюджету відчутно переважав індекс споживчих цін: 24,57 проти 8,10 відсотка в першому представленому періоді та 22,36 проти 14,48 відсотка у другому.

Податкове регулювання як вагома складова системи регулювання дохідної частини бюджету та бюджетного регулювання в цілому у процесі свого розвитку набуло певних рис, які потребують відповідної характеристики для розроблення науково обґрунтованих заходів подальшого вдосконалення. Податки є найбільшою складовою дохідної частини зведеного бюджету. У періоді 2001–2015 рр. середній показник питомої ваги податків у структурі бюджетних доходів становив 75,81 відсотка, причому протягом аналізованого періоду його значення постійно зростало: у 2001–2005 рр. – 71,91 відсотка, у 2006–2010 рр. – 74,71 відсотка, у 2011–2015 рр. – 80,80 відсотка. Проведений аналіз засвідчив, що в державі спостерігається підвищення рівня податкового навантаження на економіку – без урахування надходжень від єдиного соціального внеску співвідно-

шення податкових надходжень до валового внутрішнього продукту зросло з 18,60 відсотка у 2001 р. до 25,69 відсотка у 2015 р. (рис. 2).

У розрізі п'ятирічних періодів в діапазоні 2001–2015 рр. середнє значення питомої ваги податкових надходжень у ВВП складає: 2001–2005 рр. – 19,90 відсотка, 2006–2010 рр. – 22,78 відсотка, 2011–2015 рр. – 25,00 відсотків. Доволі значне податкове навантаження на економіку сформувалося не за рахунок високих ставок оподаткування, а через розширення бази оподаткування окремих податків, а також особливості механізму їх адміністрування. Крім того, вагомою причиною зростання рівня перерозподілу ВВП через податкову систему стало зростання видаткової частини бюджету, у тому числі видатків соціального спрямування в періоді 2006–2010 рр., і видатків на обслуговування державного боргу та обору в періоді 2014–2015 рр.

формування податкової політики, що надасть можливість підвищити ступінь адаптивності впливу оподаткування на соціально-економічне середовище та якісний рівень керованості державними фінансами.

Разом із загальним рівнем податкового навантаження слід враховувати його розподіл між основними факторами виробництва – працею, капіталом та споживанням. Характерною рисою вітчизняної системи оподаткування є збільшення фіскальної значимості податків на споживання у формуванні дохідної частини бюджету та відповідно зниження ролі податків на доходи та прибуток. Так, якщо у періоді 2001–2005 рр. частка податків на споживання у ВВП складала 9,37 відсотка, а аналогічний показник для податків на доходи та прибуток становив 9,13 відсотка, то в подальших періодах розрив між даними групами податками лише зро-

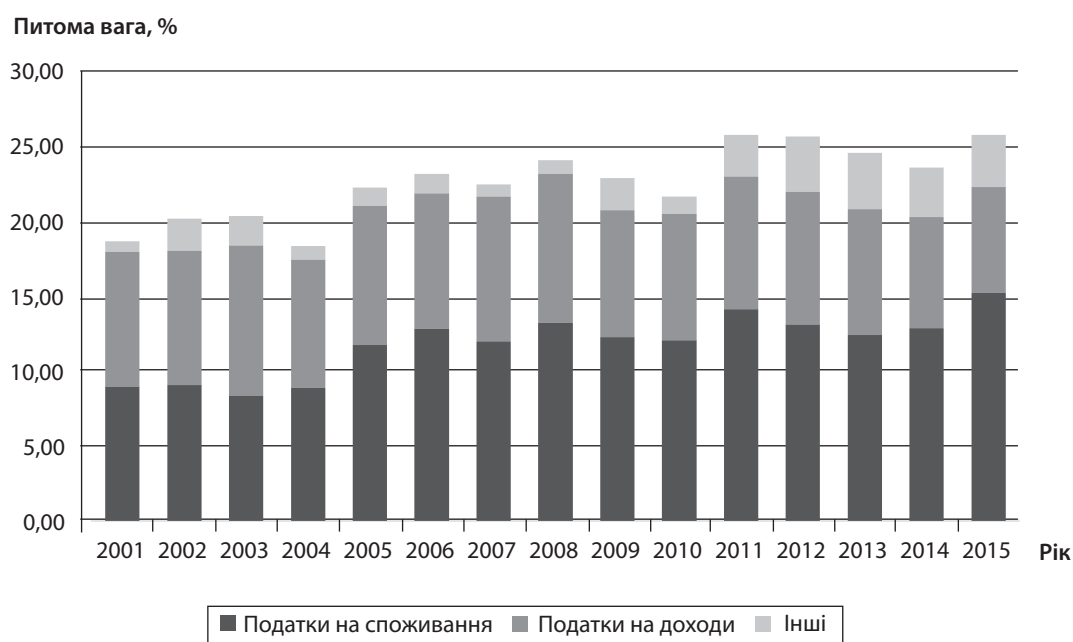

Рис. 2. Питома вага податкових надходжень у валовому внутрішньому продукті за період 2001–2015 рр.

Професор А. М. Соколовська однією з причин зростання рівня податкового тиску вбачає недосконалість механізму бюджетного планування та прогнозування. Планування завищених показників доходів бюджету та орієнтація контролюючих органів на виконання планів мобілізації податкових платежів, зумовлена високими видатковими зобов'язаннями уряду, стають одними з головних причин тиску контролюючих органів на платників податків [8]. Таким чином, вагомих напрямом подальшого розвитку механізму податкового регулювання економіки у сфері зниження податкового навантаження є не зменшення податкових ставок податків, що є популярною тезою сучасності, а проведення інституційних змін системи взаємовідносин фіскальних органів та платників податків, проведення структурної оптимізації видаткової частини бюджету в середньостроковій перспективі та вдосконалення системи планування і прогнозування бюджетних показників. Доцільним є подальший розвиток методологічних засад

став: у 2006–2010 рр. наведені показники становили 12,43 та 9,09 відсотка, у 2011–2015 рр. – 13,51 та 8,09 відсотка відповідно. Причому переважна частина надходжень від податків на споживання акумулюється за рахунок оподаткування імпорту: у 2001–2005 рр. середнє значення співвідношення доходів від податків на споживання з імпортованих в країну товарів (робіт та послуг) до ВВП складала 5,93 відсотка, що, своєю чергою, становило 63,28 відсотка від загального обсягу надходжень від даної групи податків. У 2006–2010 рр. значення даних показників становили 8,48 та 68,23 відсотка, у 2011–2015 рр. – 8,93 та 66,10 відсотка відповідно. Таким чином, понад дві третини обсягу надходжень від податків на споживання складають надходження від оподаткування імпорту.

Податки на працю, так званий *labortax*, що включає в себе податок на доходи фізичних осіб, військовий збір та єдиний соціальний внесок впливають на процеси міграції робочої сили, а також на рівень тінізації опла-

ти праці в економіці. За даними рейтингу «Paying Taxes 2016», за рівнем податкового навантаження на працю Україна знаходиться на 5 місці серед 189 країн світу, вищий рівень податкового навантаження присутній у Франції, Китаю, Бельгії, Італії. Зазначена ситуація посилювала доцільність зниження рівня ЄСВ з метою послаблення податкового навантаження на працю та виведення доходів із тіні. Однак внаслідок суттєвого зниження ставки єдиного соціального внеску – з 38 до 22 відсотків, а також скасування внеску, який відраховувався працівниками із заробітної плати, відбулося різке зменшення надходжень до Пенсійного фонду України та інших фондів загальнообов'язкового соціального страхування через відсутність прямого зв'язку між зниженням ставки внеску та реакцією економічних агентів. За підсумками I половини 2016 р. обсяг надходжень від ЄСВ знизився на 36,1 відсотка, що підтверджує зазначений факт. Таким чином, початковий етап здійснюваних перетворень щодо зменшення податкового навантаження на фонд оплати праці не можна назвати позитивним, оскільки він не розв'язав проблем тіньового сектора економіки у сфері виплати заробітних плат і призвів до суттєвого зростання дефіциту Пенсійного фонду. Вважаємо, що без концептуальної зміни підходів до фінансування виплати пенсій таке різке зниження ЄСВ значним чином впливає на розбалансування системи державних фінансів, що в сучасних умовах є доволі ризикованим. Можливим заходом є послаблення податкового навантаження на роботодавця шляхом переносу відповідної частини податку на працівника, що широко застосовується в розвинутих країнах.

Характерною рисою розвитку вітчизняної податкової системи є нестабільність податкового законодавства, що проявляється у частій зміні кількості податків, їх ставок, податкової бази, обсягу податкових пільг, механізму адміністрування відповідних податків. Причому іноді змінюються концепції податкового реформування – приміром, до 2004 р. діяла прогресивна шкала оподаткування для податку на доходи фізичних осіб із максимальною ставкою 40 відсотків. Враховуючи досвід багатьох країн з трансформаційною економікою щодо детінізації фонду оплати праці та підвищення фіскальної ролі податку, було запроваджено пропорційну шкалу оподаткування. З прийняттям Податкового кодексу було впроваджену малу прогресивну шкалу оподаткування зі ставками 15 та 17 відсотків, згодом, у 2015 р. максимальну ставку податку було підвищено до рівня 20 відсотків з обґрунтуванням доцільності забезпечення соціальної справедливості. Однак з продовженням податкового реформування з 2016 р. знову впроваджено пропорційну шкалу оподаткування доходів, одержаних у вигляді заробітної плати. Ще одним прикладом є те, що лише протягом першого року функціонування Податкового кодексу була впроваджена 151 зміна у сфері оподаткування податком на додану вартість, незважаючи на закріплені у кодексі принципи стабільності, за яким зміни до будь-яких елементів податків та зборів не можуть вноситися пізніше як за шість місяців до початку нового бюджетного періоду, в якому

будуть діяти нові правила та ставки. З огляду на вищевикладене, важливим є стабілізація податкового законодавства, забезпечення передбачуваності та прозорості його коректив. Задля виконання даної мети необхідно формувати державну податкову стратегію, яка врахує сукупність заходів як на коротко-, так і на середньострокову перспективу. Крім того, слід також проводити ефективну комунікаційну політику, що має не тільки охоплювати всі етапи розроблення й реалізації стратегії реформування вітчизняної податкової системи, а й передбачати роз'яснення для широких суспільних верств.

Незважаючи на те, що основне завдання податкового регулювання полягає у формуванні достатнього обсягу дохідної частини бюджету для виконання державою взятих на себе функцій та зобов'язань, вагомим значення набуває питання використання регуляторного потенціалу податкового механізму для усунення чи пом'якшення впливу негативних факторів на процеси економічного розвитку. Реалізація відповідних заходів податкового регулювання має як коротко-, так і середньо- та довгостроковий ефект дії. Короткострокові ефекти від дії інструментів податкової політики відображаються у стимулюванні внутрішнього попиту в період фінансової рецесії, середньо- та довгострокові – стосуються питань інвестиційного клімату, інституційних засад забезпечення економічного розвитку. Динамічність економічних перетворень протягом останніх 15 років обумовила необхідність широкого застосування інструментів бюджетно-податкового регулювання для забезпечення макроекономічної стабілізації та надання стимулюючих імпульсів для активізації процесів економічного зростання.

З метою визначення особливостей реалізованих заходів бюджетного регулювання, які мали стимулюючий або ж стабілізуючий характер, доцільним є здійснення аналізу відхилення (рік до року) показника питомої ваги первинного балансу бюджету у валовому внутрішньому продукті за період 2001–2015 рр. У процесі дослідження виявлено тенденції зміни відповідних вагових показників видаткової частини зведеного бюджету за вираховуванням видатків на обслуговування боргу, а також податкових надходжень, які є основними факторами впливу на сальдо первинного балансу бюджету.

Слід відзначити, що середнє значення модуля відхилення первинного балансу бюджету за аналізований період становить 1,60 відсотка від валового внутрішнього продукту, що свідчить про динамічність перетворень системи бюджетного регулювання. Водночас важливо приділити увагу відхиленням сальдо первинного балансу бюджету понад 1,5 відсотка від валового внутрішнього продукту в межах одного року, що відображає суттєві зміни в реалізованій бюджетній політиці країни. Так, нами ідентифіковано випадки зростання первинного дефіциту бюджету на понад як 1,5 відсотка ВВП у 2004, 2009–2010, 2012 рр. Своєю чергою, відповідне зниження дефіциту зафіксовано у 2011 та 2015 рр. Слід також зазначити, що у 2005 р. первинне сальдо зведеного бюджету було покращено на 1,2 відсотка від ВВП. Проведення жорсткого бюджетного регулювання у сфері дефіциту

у 2015 р. викликано низкою обставин, зокрема це вимога МВФ щодо граничного значення бюджетного дефіциту, накопичення рівня державного боргу, що призвело до рекордно високого рівня видатків на обслуговування державного боргу в розмірі 4,35 відсотка від валового внутрішнього продукту, обмеженості джерел неінфляційного фінансування бюджету. Реалізація системних заходів бюджетної політики у сфері дохідної та видаткової частин бюджету, реструктуризації боргових зобов'язань дозволили покращити сальдо первинного бюджетного балансу з дефіциту 1,44 відсотка від ВВП у 2014 р. до профіциту в розмірі 2,79 відсотка ВВП у 2015 р. Незважаючи на зростання частки видатків бюджету на оборону на 0,85 відсоткового пункту, у цілому рівень видатків без урахування видатків на обслуговування державного боргу вдалося знизити на 0,25 відсотка ВВП. Крім того, впровадивши ряд компенсаторних заходів податкового регулювання, вдалося забезпечити зростання податкових надходжень на 2,19 відсотка ВВП. Найбільше зростання зафіксовано від увізного мита – плюс 1,70 відсотка ВВП, у 2015 р. функціонував додатковий імпорتنний збір з метою стабілізації платіжного балансу держави, який забезпечив відповідне зростання на 1,27 відсотка ВВП. Крім того, було розширено базу оподаткування щодо податку на доходи фізичних осіб у частині оподаткування пенсій, розмір яких перевищує трикратний розмір мінімальної заробітної плати, повноцінно функціонував військовий збір – це дозволило збільшити частку податку у ВВП на 0,26 відсоткового пункту. Також було збільшено ставки рентних платежів, збільшено ставки акцизу на нафтопродукти, скрапаний газ, транспортні засоби, запроваджено акцизний податок на електроенергію та податок з реалізації суб'єктами господарювання підакцизних товарів – пива, алкогольних напоїв, тютюну, нафтопродуктів та скрапеного газу.

На сучасному етапі розвитку фінансів необхідне переосмислення сутності бюджетної системи у процесі регулювання економіки, підвищення теоретико-методологічного рівня бюджетної політики та, враховуючи вітчизняний і зарубіжний досвід, розробка на основі виявлених особливостей бюджетного процесу нової парадигми системи бюджетного регулювання, з одного боку, як інструменту впливу, з іншого – як об'єкта регулювання економічного розвитку. Розробка та реалізація бюджетної стратегії мають спиратися на науково обґрунтовані положення та результати проведених досліджень з питань ефективності бюджетних відносин, що безперечно посилить збалансованість державних фінансів та створить необхідні умови для підвищення рівня керованості економічних процесів у країні [2].

ВИСНОВКИ

Динамічність економічних перетворень обумовлює необхідність застосування дієвих інструментів бюджетно-податкового регулювання для забезпечення макроекономічної стабілізації, активізації процесів економічного зростання. Інструменти бюджетної політики не повною мірою відповідали економічній та соціальній ситуації в країні, у подальшому доцільним є врахування

процесів економічної циклічності при формуванні бюджетних показників. Збільшення видаткової частини бюджету має забезпечувати виконання основних завдань соціально-економічної політики країни. Актуальним завданням держави для посилення дієвості заходів податкового регулювання економіки є стабілізація податкового законодавства, забезпечення передбачуваності та прозорості його коректив. Задля виконання даної мети необхідним є формування державної податкової стратегії. Важливим є проведення інституційних змін системи взаємовідносин фіскальних органів та платників податків, проведення структурної оптимізації видаткової частини бюджету в середньостроковій перспективі та вдосконалення системи планування і прогнозування бюджетних показників. Бюджетна політика має бути послідовною, виваженою та системною, що забезпечить поступальність якісних перетворень в економіці та соціальній сфері. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Б'юкенен Дж., Масгрейв М., Річард А. Суспільні фінанси і суспільний вибір/пер. з англ. Київ: Києво-Могилянська академія, 2004. 176 с.
2. Державне фінансове регулювання економічних перетворень: монографія/І. Я. Чугунов та ін.; за заг. ред. А. А. Мазаракі. Київ: КНТЕУ, 2015. 376 с.
3. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег/пер. с англ. М.: Гелиос, 2012. 352 с.
4. Лисяк Л. В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України: монографія. Київ: ДННУ АФУ, 2009. 600 с.
5. Максюта А. А., Чугунов І. Я. Бюджетна складова суспільного розвитку. *Вісник КНТЕУ*. 2012. № 3. С. 45–54.
6. Пасічний М. Д. Бюджетне регулювання соціально-економічного розвитку країни в період посткризового відновлення. *Бізнес Інформ*. 2012. № 5. С. 219–223.
7. Самуэльсон П. Э., Нордхаус В. Д. Экономика. 18-е изд./пер. с англ. М.: Вильямс, 2010. 1360 с.
8. Соколовська А. М. Особливості податкової системи України та напрями її коригування. *Фінанси України*. 2013. № 9. С. 28–44.
9. Чугунов І. Я., Макогон В. Д. Бюджетно-податкова політика в умовах економічних перетворень. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2014. № 4. С. 79–91.
10. Krugman P. R. The Return of Depression Economics and the Crisis of 2008. WW Norton, 2008. 224 p.
11. Stability with Growth: Macroeconomics, Liberalization and Development/J. Stiglitz, J. A. Ocampo, S. Spiegel, et al. Oxford: Oxford University Press, 2006. 352 p.

Науковий керівник – Чугунов І. Я., доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки, завідувач кафедри фінансів Київського національного торговельно-економічного університету

REFERENCES

- Biukenen, Dzh., Masgreiv, M., and Richard, A. *Suspilni finansy i suspilnyi vybir* [Public Finance and public choice]. Kyiv: Kyievo-Mohylianska akademiia, 2004.
- Chuhunov, I. Ya. et al. *Derzhavne finansove rehulivannia ekonomichnykh peretvoren* [State financial regulation of economic transformation]. Kyiv: KNTEU, 2015.

Chuhunov, I. Ya., and Makohon, V. D. "Biudzhethna polityka v umovakh ekonomichnykh peretvoren" [Budget policy in the context of economic transformation]. *Ekonomichnyi chasopys-XXI*, no. 3-4 (2) (2016): 66-69.

Keyns, Dzh. M. *Obshchaya teoriya zanyatosti, protsenta i deneg* [The General theory of employment, interest and money]. Moscow: Gelios, 2012.

Krugman, P. R. *The Return of Depression Economics and the Crisis of 2008*. WW Norton, 2008.

Lysiak, L. V. *Biudzhethna polityka u systemi derzhavnoho rehu-liuvannia sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy* [Fiscal policy in the system of state regulation of socio-economic development of Ukraine]. Kyiv: DNNU AFU, 2009.

Maksiuta, A. A., and Chuhunov, I. Ya. "Biudzhethna skladova suspiilnoho rozvytku" [The budget component of social development]. *Visnyk KNTEU*, no. 3 (2012): 45-54.

Pasichnyi, M. D. "Biudzhethne rehuliuвання sotsialno-ekonomichnoho rozvytku krainy v period postkryzovoho vidnovlennia" [Budget regulation of socio-economic development of country during post-crisis recovery]. *Biznes Inform*, no. 5 (2012): 219-223.

Sokolovska, A. M. "Osoblyvosti podatkovoi systemy Ukrainy ta napriamy yii koryhuvannia" [Features of the tax system of Ukraine and ways of its correction]. *Finansy Ukrainy* (2013): 9-28.

Samuelson, P. E., and Nordkhaus, V. D. *Ekonomika* [Economics]. Moscow: Vilyams, 2010.

Stiglitz, J. et al. *Stability with Growth: Macroeconomics, Liberalization and Development*. Oxford: Oxford University Press, 2006.

UDC 336.71

THE MODERN BANKING SYSTEM OF UKRAINE: EFFECTIVENESS OF THE INSTITUTIONAL DESIGN

© 2017 SOBOLIEV V. M., SOBOLIEVA O. P.

UDC 336.71

Soboliev V. M., Sobolieva O. P. The Modern Banking System of Ukraine: Effectiveness of the Institutional Design

The purpose of the article is to reveal the potential of modern achievements of the methodology of economic science for forecasting the development trends of the banking system of Ukraine after the nationalization of Privatbank. For this purpose, it is proposed to apply three components of the modern methodological system: the theory of behavioral finance, the theory of institutional design, and the concept of narrative analysis. This approach allows to identify some of the features of the modern state-controlled banking system of Ukraine, which can not be detected applying traditional approaches, although they at certain periods of time have the strongest impact on the development of this system. The identification of these features allows to take a new approach to solving the problem of increasing the effectiveness of institutional construction in the banking sector of the country. In particular, the promising way of forecasting the development trend of the banking system can be a comprehensive analysis of the conflict of the interests of the state in its performing various functions in the banking market. Such an analysis is a subject of further research on this problem.

Keywords: banking system, institutional design, Ukraine.

Bibl.: 14.

Soboliev Volodymyr M. – D. Sc. (Economics), Professor, Head of the Department of Statistics, Accounting and Auditing, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: vladimir_sobolev@ukr.net

Sobolieva Olena P. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics, Management and Business, Kharkiv Educational and Scientific Institute of SHEI «Banking University» (55 Peremohy Ave., Kharkiv, 61174, Ukraine)

E-mail: vladimir_sobolev@ukr.net

УДК 336.71

Соболев В. М., Соболева О. П. Сучасна банківська система України: ефективність інституційного дизайну

Метою статті є розкриття потенціалу сучасних досягнень методології економічної науки для прогнозування тенденцій розвитку банківської системи України після націоналізації «Приватбанку». Для цього пропонується застосувати три складові сучасної методологічної системи: теорію поведінкових фінансів, теорію інституційного дизайну та концепцію нарративного аналізу. Такий підхід дозволяє виявити деякі особливості сучасної одержавленої банківської системи в Україні, які при застосуванні традиційних підходів не можуть бути виявлені, хоча саме вони в певні періоди часу справляють найсильніший вплив на розвиток цієї системи. Виявлення цих особливостей дозволяє по-новому підходити до вирішення проблеми підвищення ефективності інституційного будівництва в банківському секторі країни. Зокрема, перспективним шляхом прогнозування тенденцій розвитку банківської системи може стати всебічний аналіз конфлікту інтересів держави при виконанні нею різних функцій на банківському ринку. Саме такий аналіз є предметом подальших досліджень цієї проблеми.

Ключові слова: банківська система, інституційний дизайн, Україна.

Бібл.: 14.

Соболев Володимир Михайлович – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри статистики, обліку та аудиту, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (пл. Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: vladimir_sobolev@ukr.net

Соболева Олена Петрівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки, менеджменту та бізнесу, Харківський навчально-науковий інститут ДВНЗ «Університет банківської справи» (пр. Перемоги, 55, Харків, 61174, Україна)

E-mail: vladimir_sobolev@ukr.net

УДК 336.71

Соболев В. М., Соболева Е. П. Современная банковская система Украины: эффективность институционального дизайна

Целью статьи является раскрытие потенциала современных достижений методологии экономической науки для прогнозирования тенденций развития банковской системы Украины после национализации «Приватбанка». Для этого предлагается применить три составляющие современной методологической системы: теорию поведенческих финансов, теорию институционального дизайна и концепцию нарративного анализа. Такой подход позволяет выявить некоторые особенности современной государственной банковской системы в Украине, которые при применении традиционных подходов не могут быть обнаружены, хотя именно они в определенные периоды времени оказывают наиболее сильное влияние на развитие этой системы. Выявление этих особенностей позволяет по-новому подходить к решению проблемы повышения эффективности институционального строительства в банковском секторе страны. В частности, перспективным путем прогнозирования тенденций развития банковской системы может стать всесторонний анализ конфликта интересов государства при выполнении им различных функций на банковском рынке. Именно такой анализ является предметом дальнейших исследований этой проблемы.

Ключевые слова: банковская система, институциональный дизайн, Украина.

Библ.: 14.

Соболев Владимир Михайлович – доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой статистики, учета и аудита, Харьковский национальный университет им. В. Н. Каразина (пл. Свободы, 4, Харьков, 61022, Украина)

E-mail: vladimir_sobolev@ukr.net

Соболева Елена Петровна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры экономики, менеджмента и бизнеса, Харьковский учебно-научный институт ГВУЗ «Университет банковского дела» (пр. Победы, 55, Харьков, 61174, Украина)

E-mail: vladimir_sobolev@ukr.net

ФІНАНСИ, ГРОШОВИЙ ОБІГ І КРЕДИТ
ЕКОНОМІКА